

1995 m. balandžio 9-oji

Oregono pakrantė

Jeigu per ilgą savo gyvenimą ko nors ir išmokau, išmoktoji tiesa štai tokia: mylėdami sužinome, kokie norime būti, kariaudami suvokiame, kokie esame. Šiandieną jauni žmonės nori sužinoti viską apie visus. Jie mano, kad kalbėdami apie kokią nors problemą ją išspręs. Manoji karta tylesnė. Mes suprantame užmaršties vertę, pagundą prasimanyti.

Vis dėlto pastaruoju metu užklumpu save mąstančią apie karą ir savo praeitį, apie žmones, kuriuos pamečiau.

Pamečiau.

Skamba taip, tarsi tuos, kuriuos mylėjau, būčiau kažin kur nudėjusi; gal tikrai palikau juos ten, kur jiems ne vieta, o paskui nusi-grėžčiau ir nuėjau per daug suglumusi, kad grįžčiau.

Jie nėra pamesti. Jie nepalikti ten, kur geriau. Jie iškeliauč. Artėdama prie saulėlydžio suprantu, kad širdgėla, kaip ir apgailestavi-mas, įsiėda į DNR ir visam laikui lieka mūsų dalimi.

Po vyro mirties, taip pat sužinojusi savo diagnozę, pasenau per kelis mėnesius. Mano oda susiraukšlėjo ir pasidarė panaši į vaškinių popierių, kurį kažkas mėgino išlyginti ir dar kartą panaudoti. Akys dažnai mane apgauna — tamsoje, sužibus automobilių žibintams, lyjant. Baugu, kai nebegali pasikliauti regėjimu. Gal todėl vis susi-prantu žvelgianti atgal. Praeitis ryški ir aiški, o dabartis — be kon-tūrų, susiliejusi.

Noriu manyti, kad man iškeliavus bus taika, kad sutiksiu visus mylėtus ir pamestus žmones. Bent jau kad man bus atleista.

Kita vertus, ar tikrai?

Mano namas, kurį daugiau nei prieš šimtą metų statė pramonės magnatas ir pavadino „Viršukalnėmis“, yra parduodamas, o aš ruošiuosi kraustyti, nes sūnui atrodo, kad taip reikia.

Jis stengiasi manimi rūpintis, nori parodyti, kaip labai mane myli šiuo itin sunkiu metu, todėl taikstausi su jo valdingumu. Koks man skirtumas, kur numirsiu? Tikrai sakau. Man neberūpi, kur gyvenu. Gyvenimas prie Oregono paplūdimių, kurį gyvenau kone penkiasdešimt metų, baigtas. Nedaug ką noriu pasiimti. Vis dėlto vieną dalyką pasiimsiu.

Ištiesiu ranką į kabančią rankeną, valdančią mansardos laiptus. Laiptai nutįsta nuo lubų, tarsi koks ponas tau tiestų ranką.

Plonyčiai lengvi laiptai kliba po mano kojomis, lipu į pelėsiais ir puvėkais atsiduodančią mansardą. Virš galvos supasi vienintelė čia kabanti lemputė. Patraukiu virvelę.

Tarsi stovėčiau seno garlaivio triume. Sienos apkaltos plačiomis medinėmis lentomis, nuo voratinklių švytinčiomis sidabru, lentų siūlės irgi apkibusios voratinklių sruogomis. Lubos leidžiasi taip stačiai, kad visu ūgiu atsistoti galiu tik kambario viduryje.

Matau supamąjį krėslą, kuriuo naudojausi dar tada, kai anūkai buvo maži, matau seną vaikišką lovelą ir suklypusį žaislinį arkliuką su jau surūdijusiomis spyruoklėmis, kėdę, kurią atnaujino mano dukra, kai susirgo. Palei sieną sustatytos dėžės su užrašais „Kalėdos“, „Padėkos diena“, „Velykos“, „Helovinas“, „Stalo reikmenys“, „Sportas“. Tose dėžėse — daiktai, kurių nebenaudoju, bet su kuriais niekaip negaliu išsiskirti. Man pripažinti, kad jau nebepuošiu Kalėdų eglutės, yra tas pat, kas pasiduoti, o aš ne iš tų, kurie lengvai ką paleidžia iš rankų. Kampe įsprausta tai, ko ieškau — senas lagaminas, nuklijuotas kelionių lipdukais.

Pasistengusi nuvelku sunkų lagaminą į palėpės vidurį, tiesiai

po kybančia lempute. Atsiklaupiu, bet skausmas perveria kelius, todėl atsisėdu ant šono.

Pirmą kartą per trisdešimt metų lagaminą atvožiu. Viršutiniame skyriuje pilna atminčiai paliktų vaikiškų daiktų: batukai, lipdiniai iš molio, kreidelėmis piešti piešiniai, kuriuose apgyvendinti žmogeliai iš pagaliukų ir besišypsančios saulutės, pažymių knygelės, šokių pasirodymų nuotraukos.

Išimu visą viršutinį skyrių ir padedu šalia.

Lagamino dugne daiktai sumesti kaip papuola — keli išblukę žurnalai, surišti odiniu raišteliumi, mėlyno satino kaspiniu perjuostas senų atvirukų pluoštas, kartoninė dėžutė įlenktu kampu, plonyčių Žiuljeno Rosinjolio poezijos knygelių rinkinys ir batų dėžė su šimtais nespaltotų nuotraukų.

Viršuje — pageltęs, išblukęs popieriaus lapas.

Kai tą lapą imu, dreba rankos. Tai — karo metų *carte d'identité*, tapatybės kortelė. Pamatau pasui reikiamo dydžio moters nuotraukėlę. *Žiuljeta Gervais*.

— Mama?

Ant girgždančių medinių laiptų išgirstu savo sūnų; žingsniai atkartoja mano širdies dūžius. Ar jis jau anksčiau mane šaukė?

— Mama? Tau ten negalima. Šūdas. Laiptai kliba, — jis ateina ir atsistoja šalia manęs. — Nukristum, tai...

Paliečiu kelnų klešnę, lengvai papurtau galvą. Negaliu pakelti akių.

— Negalima, — tepasakau.

Jis atsiklaupia, paskui atsisėda. Užuožiu subtilų prieskoniais dvelkiantį losjoną, dūmo užuominą. Lauke jis vogčiomis surūkė cigaretę; rūkyti sūnus metė prieš kelis dešimtmečius, bet sužinojęs mano diagnozę vėl pradėjo. Nėra prasmės garsiai sakyti, kad tam nepritariu; jis — gydytojas, geriau žino.

Man instinktyviai norisi mesti kortelę į lagaminą, užvožti dangtį ir vėl ją paslėpti. Taip dariau visą gyvenimą.

Dabar aš mirštu. Gal ir ne taip greitai, bet ir ne per lėtai; jaučiu, jog būtinai turiu atsigręžusi pažvelgti į savo gyvenimą.

— Mama, tu verki.

— Tikrai?

Noriu jam papasakoti tiesą, bet negaliu. Ji mane trikdo, man gėda, kad nepasisekė. Tokio amžiaus jau nieko neturėčiau bijoti — na, tikrai ne savos praeities.

Tepasakau:

— Noriu paimti šį lagaminą.

— Jis per didelis. Daiktus, kurių nori, perdėsiu į mažesnę dėžę.

Nusišypsau iš sūnaus pastangų man nurodinėti.

— Myliu tave; aš vėl atkritau. Dėl šių priežasčių leidau tau viską reguliuoti, bet aš dar nenumiriau. Noriu pasiimti šį lagaminą.

— Ir kam tau jo reikia? Čia tik mūsų darbeliai ir visoks šlamštas.

Jeigu seniai seniai jam būčiau papasakojusi visą tiesą arba būčiau daugiau šokusi, gėrusi ir dainavusi, gal dabar Žiuljenas matytų mane, o ne patikimą paprastą motiną. Jam patinka nepilnas mano variantas. Visada maniau, kad noriu būti mylima, noriu, kad mani mi žavėtųsi. O dabar manau, jog turbūt norėčiau, kad mane pažintų.

— Tebūnie tai paskutinis mano noras.

Matau, sūnus nori man pasakyti, kad taip nekalbėčiau, bet bijo, kad neužlūžtų balsas. Jis atsikrenkščia.

— Įveikei anuos du kartus. Įveiksi ir vėl.

Abu žinome, kad tai netiesa. Aš visa kretanti, nusilpusi. Be medikų pagalbos negaliu nei miegoti, nei valgyti.

— Aišku, kad įveiksiu.

— Tik noriu, kad jaustumėisi saugi.

Nusišypsau. Amerikiečiai būna tokie naivūs.

Kitados ir aš buvau tokia optimistė, kaip jis. Maniau, kad pasaulis saugus. Bet taip buvo labai seniai.

— Kas toji Žiuljeta Gervais? — klausia Žiuljenas, ir mane nupurto, kai šį vardą išgirstu iš jo lūpų.

Užsimerkiu; pelėsiiais ir ankstesniais gyvenimais atsiduodančioje tamsoje mano mintys skrieja praeitin tarsi lynu, permestu per metus ir žemynus. Prieš savo valią — o gal kaip tik mano valia, kas bežino? — prisimenu.

*Visoj Europoj gęsta žiburiai,
Ir per gyvenimą jų užžiebtų nebematysim.*

- SERAS EDVARDAS GRĖJUS APIE PIRMAJĮ PASAULINĮ KARĄ

*1939 m. rugpjūtis
Prancūzija*

Iš vėsios virtuvės tinkuotomis sienomis Viana Moriak išėjo į priešais namą augantį sodelį. Šį gražų vasaros rytą žydėjo visas Luros slėnis. Vėjelis plaukstė baltas paklodes, o rožės lyg juoko pliūpsnis virto sena akmenine siena, slepiančia jos namus nuo kelio. Tarp žiedų dūzgė pora darbuolių bičių; tolumoje ji išgirdo pukšintą traukinį, paskui — mielą garsą, mažos mergaitės juoką.

Sofi.

Viana nusišypsojo. Turbūt jos aštuonmetė dukra bėgioja po namus, vyniodama tėvą apie pirštą; jiedu rengiasi šeštadienio iškylai.

— Tavo dukra — tironė, — pareiškė tarpduryje pasirodęs Antuanas.

Jis priėjo arčiau, saulėje tviskėdamas pomada suteptais juodais plaukais. Šįryt Antuanas dirbo baldus — švitriniumi popieriumi šlifavo kėdę, kuri ir taip buvo švelni kaip atlasas, — ir dabar vyro veidas ir pečiai buvo nugulti plonyčio medžio dulkių sluoksniu. Jis buvo nemenkas žmogus — aukštas ir plačiapetis, stambaus veido, apžėlusio tamsiais šereliais, kuriuos reikėjo nuolat kruopščiai prižiūrėti, kad netaptų barzda.

Antuanas ją apkabino ir priglaudė.

— Myliu tave, Vi.

— Ir aš tave myliu.

Ir tai buvo teisingiausias faktas pasaulyje. Jame ji mylėjo viską — vyro šypsena, tai, kaip jis bamba per miegus, kaip juokiasi nusičiaudėjęs ar duše traukia operų arijas.

Tą vyrą ji įsimylėjo prieš penkiolika metų mokyklos aikštelėje, dar nežinodama, kas toji meilė. Jis buvo jai pirmasis visomis prasmėmis — pirmasis bučinys, pirmoji meilė, pirmasis meilužis. Viana tebuvo liesutė, nerangi, nerimastinga mergaitė, iš išgąščio mikčiojanti, o išsigąsdavo ji dažnai.

Mergaitė be motinos.

Dabar jau būsi suaugusi, pasakė Vianai tėvas, kai jie pirmą kartą įžengė į šį namą. Jai buvo keturiolika, akys užtinusios nuo ašarų, ir širdgėla tada atrodė nepakeliama. Akimirksniu šis namas iš šeimos vasarnamio pavirto į kažkokį kalėjimą. *Maman* buvo mirusi mažiau nei prieš dvi savaites, o *Papa* jau metęs tėvo pareigas. Iki atvykstant čia jis nebuvo paėmęs jos už rankos, nebuvo uždėjęs ant pečių rankos, net nepasiūlė nosinės ašaroms nusišluostyti.

B-bet aš tik mergaitė, pasakė ji.

Jau nebe.

Viana pažvelgė į jaunesniąją seserį Izabelę, kuri būdama ketverių tebečiulpė nykštį ir nė nenutuokė, kas vyksta. Izabelė nesiliovė klausinėti, kada *Maman* grįš namo.

Kai atsidarė durys, pasirodė aukšta, liesa moteris, kurios nosis buvo kaip čiaupo kaištis, o akys — mažos ir tamsios kaip razinos.

Tai čia tos mergaitės? — paklausė moteris.

Papa linktelėjo.

Jos jums nepridarys bėdų.

Viskas nutiko labai greitai. Iš tikrųjų Viana net nesuprato. *Papa* numetė dukras kaip nešvarius skalbinius ir paliko su nepažįstama ja. Mergaites skyrė toks didelis amžiaus skirtumas, tarsi jos būtų iš skirtingų šeimų. Viana norėjo paguosti Izabelę, ir turėjo paguosti,

bet jai taip baisiai skaudėjo širdį, kad neįstengė apie nieką galvoti, ypač apie tokį užsispyrusį, nekantrų ir triukšmingą vaiką kaip Izabelė. Viana vis dar prisiminė pirmąsias čia praleistas dienas — Izabelė rėkia, o *Madame* lupa ją per užpakalį. Viana be paliovos prašė sesers liautis: *Dievuli, Izabele, baik spięgti. Daryk, ką ji sako*, bet ir ketverių Izabelė buvo sunkiai sutramdoma.

Vianą visa tai žudė — sielvartas mirus motinai, skausmas suvokus, kad tėvas ją paliko, staiga pasikeitęs gyvenimas ir iki šleikštulio vargas Izabelės vienišumas.

Vianą išgelbėjo Antuanas. Pirmą vasarą po mamos mirties jie tapo neišskiriami. Pas jį Viana rado priebėgą. Sulaukusi šešiolikos ji jau buvo nėščia, septyniolikos — ištekėjusi Sodų šeimininkė. Po dviejų mėnesių ji persileido ir kurį laiką jautėsi tarsi save praradusi. Niekaip kitaip nepasakysi. Ji įsisupo į širdgėlą, negalėdama rūpintis niekuo kitu — jau tikrai ne kaprizinga zirziančia šešiamete sesute.

Bet tai buvo seniai. Ne tokių prisiminimų jai norėjosi tokią gražią dieną kaip ši.

Ji prisiglaudė prie vyro, o pribėgusi dukrelė pranešė:

— Aš jau pasiruošusi. Eime.

— Na, — šypsodamasis atsakė Antuanas, — princesė pasiruošusi, vadinasi, turime keliauti.

Šypsodamasi Viana grįžo vidun ir nuo kabliuko prie durų pasiėmė skrybėlę. Šviesiaplaukė, žemuogėlės skruostais, porceliano plonumo oda Viana visada saugojosi saulės. Kol ji dėjos plačiąkraštę šiaudinę skrybėlę, ieškojo nériniuotų pirštinaičių ir iškylos krepšio, Sofi ir Antuanas jau spėjo išeiti už vartų.

Viana juos pasivijo einančius žvyrutu taku, vedančiu nuo namų. Tako vos pakako automobiliui išsitemkti. Aplink plytėjo akrai šienaujama pievų, gražiai žaliuojančių ir šen ten išmargintų raudonomis aguonomis ar mėlynomis rugiagėlėmis. Žaliavo ir miško lopai. Šiame Luaros slėnio kampelyje laukuose dažniau žėlė žolė, nei sirpo vynuogės. Nors nuo slėnio iki Paryžiaus buvo mažiau nei dvi valandos kelio traukiniu, čia jauteisi kaip kitame pasaulyje. Turistų slėnyje lankydavosi mažai; net vasarą.